

116

ב' הקליפות הקשות ביותר שישיבו על מפתחי ארץ ישראל ולא הניחו לישראל להכנס לארץ ולהגיע לתיקון הגמור, ורק עתה לאחר שעברו את המדבר והיכו את סיחון שהיו ישראל בבחי' המושלים ביצרים, או התפקיד להגיע לתיקון הגמור, והזמן של בואו ונחשוב חשבונו של עולם, החשבון הכללי לכל ישראל קודם כניסתם לארץ ישראל.

וואת מלמדת לנו התורה"ק בפרשה זו, שכמו שיש החשבון של כלל ישראל כך יש חשבון הנוגע לכל פרט, דלאחר שכבר יצא מהמצב של פחו עלין יצרו, בו הדרך היא רק מסירות נפש בלי חשבונות, הרי עתה תפקידו ודרכו לחשוב חשבונו של עולם, בכל פעולה שהוא עושה יחשב האם מתקרב הוא עי"ז להשי"ת או מתרחק ח"ו. וזהו ענין חשבונות של עולם, שהתכלית של יהודי, תפקידו ויעודו בעולמו, הוא להגיע לאו תתענג על ה' כדברי המס"י הנו', וחשבונו של עולם מביאו לתכלית הזאת.

10

לעומת זה. וכמ"כ שכר עברה כנגד הפסדה, ההפסד הגדול שיש מהעברה שהיא נרגן מפריד אלוף והוא מתרחק על ידה ונהיה מופרד מהשי"ת, וכי יש הפסד גדול מזה שנהיה מנותק מן השורש. והיינו שלא איירי כאן בשכר והפסד שהם בכלל פרס, אלא בשכר והפסד שהם כל התכלית של עבודת איש יהודי, שע"י כל מצוה הוא מתקרב להשי"ת ומגיע לאו תתענג על ה', וכן כל הפחד מעברה שמתרחק על ידה ונפרד מהשי"ת. וזהו פי' חשבונו של עולם, לא שפחו עליי יצרו בפרט מסוים, אלא הוא חשבונו של עולם, אם הוא מעמיד את כלל תכליתו בעולמו להתנער מכל עניני עוה"ז וכל מגמתו היא רק דבר אחד להיות דבוק בהשי"ת.

11a ועפ"י יש לבאר מדוע כתבה זאת התורה דוקא כאן לאחר מלחמת סיחון ולא במקום אחר, משום שעתה עברו כבר ישראל את המדבר מקום נחש שרף ועקרב, והיינו משכן כל כחות הסט"א והקליפה, ואחרי הכותו את סיחון, דסיחון ועוג היו

והענין, הדגה במלחמת היצר יש ב' אופנים. יש המלחמה של אלו שהיצה"ר שולט עליהם והם נתונים לגמרי תחת מרותו ושלוטו של יצרים, ויש את מלחמתם של המושלים ביצרים, היינו שאינם תחת ידי שלטון היצה"ר, אך היצה"ר מתגרה בהם ומפתה אותם ואינו מניח להם להתעלות. וכלפי אלו שאינם מושלים ביצרים אלא היצר מושל בהם, הרי הם אינם יכולים ללחום באמצעות חשבונות, ובוה לא יצליחו לנצח את היצה"ר השולט עליהם. כמאמר מרן בעל יסוה"ע זי"ע שרע אי אפשר לעקור בשכליות, משום שהרע הוא כח פעיל בדמו של אדם והשכליות אינה בעצם האדם, לכן אפילו אם יחשב חשבונו של עולם מה זה יועיל לו כאשר כת הרע פעיל ונמצא בקרב. וכמו שמצינו בגמ' (נדרים ט:): בניזיר שבא מן הדרום, ואמר לו שמעון הצדיק בני מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לו פחו עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי

לו העבודה שאגלחך לשמים. והיינו ששאלת שמעון הצדיק היתה מה ראית, איזה חשבון היה לך שבעבורו ראית להשחית את שערך, והשיב לו הנזיר, הייתי במצב כזה בו אסור לעשות שום חשבונות, שפחו עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם שאז שום חשבונות אינם מועילים, כי בשכליות אי אפשר לעקור את הרע, ורק ע"י מסירות נפש למסור עצמו לגמרי להשי"ת, העבודה שאגלחך לשמים למעלה מכל החשבונות. וכדאיאת מצדיקים שהעצה היחידה או היא להלחם במסירות נפש, שע"י בטל ממנו לגמרי שלטון היצה"ר, ובורחים ומסתלקים ממנו כל כחות הסט"א.

9 ואילו המושלים ביצרים, היינו אלו שאינם במצב של פחו עליי יצרו, אין דבר מיוחד בו היצה"ר מתגבר עליהם ביותר עתה, וכל המאבק שלהם עם היצה"ר הוא על חשבונו של עולם, החשבון הכללי של עולמם, שכל אחד מהיו עולם שלם לעצמו, ותכליתו בעולמו היא להתנער מכל עניני עוה"ז ולהיות דבוק בהשי"ת, וע"ז מתנהל המאבק של היצה"ר עם המושלים ביצרים בכל מיני פיתויים, בכדי שלא יוכלו להתעלות ולהגיע לתיקון הגמור שלהם. בכל מצוה שיהודי עומד לקיים מעמיד היצה"ר כנגדו את כל ההפסדים שיצמחו לו מזה, וכמ"כ בעברה מראה לו את שכר העברה ואינו מניח לו להתגבר ולהתעלות עי"ז, למלא את יעודו וחובתו בעולמו ולהגיע לתכלית הבריאה של יהודי. ואלו המושלים ביצרים הם יכולים ללכת בחשבונות, וזהו תפקידם לחשב חשבונו של עולם, היינו החשבון הכללי של תכלית עולמם. וזה חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה, כאשר היצה"ר מעמיד את כל ההפסדים שיהיו מן המצוה צריך לחשב כנגד זה את שכרה, שתכלית המצוה היא שיהודי יגיע להיות דבוק בהשי"ת ולהתענג על ה', שזוהי המדרגה העליונה אשר בעבורה ירד יהודי לעולם, כמש"כ המסתל ישרים שיעודו וחובתו של יהודי בעולמו להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו, את השכר האמיתי הזה להתענג על ה' ולהיות דבוק בו ית' צריך הוא לחשב, שהוא השכר הגדול ביותר ללא גבול ולאין סוף שכל ההפסדים הם כאין וכאפס

דרך

פרשת חוקת - מאמר טו

בים

קח

12

וזה הוא פשט דרשת הגמרא: "על כן יאמרו המושלים ביצרים בואו ונחשב חשבונו של עולם", דגם אחר שמושל האדם ביצרו, הרי הוא צריך לחשב חשבונו של עולם מה היא התועלת שיש להקדוש ברוך הנא ממנו^(א). ודבר זה צריך חיזוק גדול בדור הזה, צא השוקה וראה, היאך כל תאוות העולם מוצעים בהכשר מהודר, ואין קורא ואומר: "מה התועלת של הקדוש ברוך הוא בזה", וכי בשביל התענוגות המותרות והעידונים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו. ולזה יש לכל אחד

ואחד להתחזק "בחשבונו של עולם", לחשוב על כל דבר ודבר, אמנם הדבר כשר ומהודר אבל האם בשביל זה ברא ה' יתברך את עולמו, וכאשר נתחזק כולנו "לחשב חשבונו של עולם", אף ה' יתברך יחשב כנגדנו "את הקץ" למהר לגאלנו במהרה בימינו אמין^(ב).

R. Segal (Manchester Row)

13 יראה פרשת חוקת ודעת רנו

ומה אומרים המושלים ביצרים? "בואו חשבון - בואו ונחשב חשבונו של עולם". מהו חשבונו של עולם? בשביל מה שם הקב"ה אותנו כאן בזה העולם? הרמח"ל בספר דרך עץ חיים אומר: "יוצר האדם ומנהיגו הוא עשהו ויכוננהו, מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר ממלאכי השרת, וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה יז) אמר להם (הקב"ה למלאכי השרת) חכמתו (של אדם הראשון) מרובה משלכם. וכאשר יחפוץ בתבונה על פי דרכו, ינחהו להשיג עד שמי השמים... אך הנה טובו בידו ולו משפט הבחירה, להתחכם ולדעת, או לישאר ערום מכל חכמה, הגם שהלב והשכל בקרב גופו". דברים אלו נאמרו על בשר ודם החי על האדמה כאן, לא בשמים, יש ביכולת האדם לעלות במדרגה למעלה ממלאכי השרת.

go, however when he got to the entrance to the museum he noticed a very strange thing.

There were two tall and scary looking English soldiers (in uniform) standing guard at the door (with their guns in hand) and the people passing by were asking them all sorts of questions (ביראה ובכל הכבוד הראוי) like "where do we go?" and so on. However, the פלא was that although one after the other people were asking them questions, the soldiers didn't say a word to anyone but stood there motionless. After a few minutes ר' realized that the reason for this was because the soldiers themselves were made out of wax as well! They looked very real and were put there to entertain the visitors, however, the אמת is that they were one big bluff and therefore it was פשוט why they weren't answering anyone.

After seeing this, תירוצ פשוט ונפלא ר' realized that now he had a תירוץ to all of the שאלות he had asked earlier. The גמרא explains these פטוקים in קהלת to mean as follows: - "עיר קטנה - זה הגוף, ואנשים בה מעט - ובה עליה מצודים וחרמים - אלו עיונות, ומצא בה איש מסכן וחכם - זה יצר טוב, ומלט הוא את העיר בחמתו - זו תשובה ומעשים טובים, ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא - דבשעת יצה"ר לית דמדכר ליה ליצר טוב."

from this גמרא it is מבואר that the מלך גדול in the פסוק refers to the יצר הרע. So ר' explained that this מלך גדול surrounded the city with hundreds of thousands of soldiers, tanks and so on, however, they were all made out of wax. Although they appeared to be real, they were not. It was all one tremendous bluff just to scare the inhabitants of the city to surrender. The more he could be מפחיד them the better his chances were of winning the imaginary war. [number one is answered.]

now it is מובן why the מלך גדול could not enter the city - since wax soldiers and tanks won't get him anywhere. [number two is answered.]

Instead, the מלך placed them at a distance so that they should appear like real soldiers and scare the people inside the city (without them

realizing that it is all a bluff). What happened? זה - "ומצא בה איש מסכן וחכם - זה" - this poor shlepper realized with his חכמה that it was all one big bluff. All of the soldiers can't move, the machine guns can't shoot and the airplanes can't fly. - "ומלט הוא את העיר בחמתו - זו תשובה ומעשים טובים." he informed the people of the city about the bluff and how it is really all a bluff and that there was nothing for them to fear. The פסוק does not say that he killed the מלך rather "ומלט את העיר" - as the איש מסכן did not have nor need any weapons since he only had to reveal the secret that the enemy was just a דמיון and with תשובה ומעשים טובים they can easily be victorious. [number three is answered.]

- "ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא - דבשעת יצה"ר לית דמדכר ליה ליצר טוב" the next day the יצה"ר comes with a new bluff and scares the people of the city with a different tactic. However, they don't remember the יצר טוב - איש מסכן that it is all a bluff and they fall in again and again. They do not realize that the today is the same bluff as yesterday just in a different צורה. When they were showed yesterday that it was a bluff they didn't view it as such a חכמה since it seemed to be quite פשוט (once he was מגלה it). Therefore, the velt didn't go crazy about his gevladige since it was פשוט very בעצם. [number four is answered.]

However, חכמה שלמה realized that it באמת is a gevaldige. To understand that the entire כח of the יצה"ר is to fool the person with false באמת and that every day he uses different tactics to entrap him is אמת a gevaldige. A person is duped to think that today is different than yesterday and therefore forgets the gevaldige חכמה of the איש מסכן and falls prey to the דמיונות of the יצה"ר once again.

כי צד יבא האדם לכך? אומר הרמח"ל: "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, המושלים - אלו המושלים ביצרים, בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, כי מי שאינו מושל ביצרו לא ישים עצמו לזה לעולם, אך המושלים ביצרים הם יעשו את הדבר הזה, וילמדוהו לאחרים לעשות אותו. הלא האדם רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקיו, עסקי חיי שעה. ולמה לא ישים אל לבו להקדיש אפילו שעה אחת גם לזאת, לחשוב מחשבת ממנו". הלא האדם מבזבז כ"כ הרבה על עסקיו, מדוע אינו מתפנה קצת לחשוב על עצמו?

מה צריך האדם לחשוב? אומר הרמח"ל "מה הוא?" - וכי האדם הוא הגוף? הרי האדם הוא בעל נפש, חלק אלוה ממעל, שהיום עטוף בלבוש גופני, אבל לבסוף יפשוט אותו! מה טיבה של נשמת? מה המצב שלה? (והו הביאור במה שאומרים כל יום בחפילה: "אלהי, נשמה שנתת בי טהורה היא", אין אנחנו מודיעים לרבנו של עולם שיש לנו נשמה, הלא הוא יודע זאת! אלא אומרים

את הדברים כדי שאנחנו נזכור שיש לנו נשמה, ושנשמה זאת תעלה למעלה ותצטרך לתת דין וחשבון. ואם תזכה תקום לתחיית המתים).

הרמח"ל ממשיך את חשבון נפשו של האדם: "למה בא לעולם?" - האם באנו לכאן כדי לאכול? לישון? לצבור כסף? להנות מתאוות? לא יתכן!

צריך לעשות חשבון הנפש: "מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקב"ה? ומה יהיה סוף כל עניניו?" כך צריך האדם לחשב חשבונו של עולם, לעשות חשבון הנפש.

זאת היא" - אומר הרמח"ל - "התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר, והיא קלה ופעולתה גדולה, ופריה רב. חשבון הנפש היא הדרך הכי קלה והכי תועלתית לנצח את היצר.

15 הרמח"ל ממשיך: "שיעמד האדם בכל יום לפחות שעה אחת, פנוי משאר כל המחשבות, לחשוב רק על הענין הזה שאמרתי, ויבקש בלבבו, מה עשו הראשונים אבות העולם שכ"כ חשק ה' בהם? מה עשה משה רבינו ע"ה? מה עשה דוד משיח ה' וכל הגדולים אשר היו לפניו? ויעלה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא, וטוב לו, אז יתורו מחשבותיו לדעת באיזה מצב הוא נמצא ועומד לפי הנרצה, בדרך אשר דרכו בה אנשי השם אלה מעולם, אם אין". מהו מצבי הרוחני, האם אני מתקרב לדרגתם של אנשים גדולים? הרי ראינו והכרנו גם בדורינו יהודים יראי ה' ששמרו על ההלכה ועל כל קוץ ותג שבה - כל קוצו של יוד! האם גם אני עושה כמותם?

16 "הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה". כאשר אתה בא לעשות מצוה, תעשה חשבון כמה הוא ההפסד של המצוה,

כמה טרחה ומאמץ עליך להשקיע במצוה - כנגד שכרה, כמה מאושן תהיה כשיעלה בידך לקיים את המצוה. למשל, כשאדם עובד על עצמו ומתחזק בתפלה לכוון פירוש המילות כראוי, הרי הוא מאושן, אבל כאשר הוא מתעצל בתפלתו, וחושב כל מיני מחשבות זרות במקום לכוון פירוש המילות, הרי ש"חסך" מעצמו את ה"הפסד מצוה" המאמץ של כונה בתפלה, אבל הפסיד את ה"שכרה", התענוג והמתקנות שיש בתפלה בכונה, מלבד השכר שיש ע"ז בעוה"ז ובעולם הבא. אדם הלומד תורה בשעת אכילתו הרי הוא אוכל משולחנו של מקום (אבות ג, ג), בטרחה מועטת הגיע לשכר רב. אבל אם במקום ללמוד הוא קורא דברים אחרים, דברי הבל, הרי הוא כאילו אכל זבחי מתים, רצה לחסוך את ה"הפסד מצוה", והפסיד את שכרה.

קאקוק

אמנם יזין כשנצבון בענין התגברות האדם על ה"ה"ר, דהנה ה"ה"ר לפתח העלמה יודע שאין צרכו להכשיל את האדם בעצירתו, אלא יאסור, לכן צתחבולת יעשה מלחמות להסיתו קודם דבר הרעות והיום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך, עד שילכדו ברעות אשר הכין לו. ומטעם זה כחזו בספרי לזיקים שצריך

לפרוש מ"ט עטרי היתר שלא יבא לשער אחד של איסור ח"ו, כאח"ל (יצמות כ' ע"א) קדש עלמך צמותך לך, והוא כדמיון המלומדים צתכסיפו מלחמה שיודעים שאין עוז לפניהם להמתין עד שיצואו האויבים לחרסם ולא יערכו אתם מלחמה, רק לריכים ללאת נגדם תחלה ולהתפלל עליהם וצאופן זה יתגברו על אויביהם. כמו כן עיקר מלחמת מלוא נגד ה"ה"ר היא ללאת נגדו ערם שיצא לפחותו דברים אסורים, רק חיכך בהסיתו לדבר רעות יעמוד להלחם על נפשו.

והנה סיחון מלך האמורי הי' צקי צתכסיפו מלחמה, כדכתיב למעלה צפרשתו, ולא נתן סיחון את ישראל עזור בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויבא לקראת ישראל המדברה,

כדי שערך המלחמה צארץ לא לו, דהיינו שיבא המדברה, והוא מעטס ה"ל, שהעיקר צמלחמה שלא להניח את האויבים עזור בגבולו, כי ידע שמאחר שיצואו לגבולו יעשו שמות צארץ ואפילו ילית אחר כך לגרשם, הלא צין כך תהי' הארץ שממה.

לפי"ז שפיר הורו לנו חכמ"ל כאן אלל מלחמת סיחון, על כן יאמרו המושלים אלל המושלים צירס, שצריכין לעשות דוגמת מלחמת סיחון להשכים ולהתגבר על ה"ה"ר צאופן שלא להניח את המשחית לצוא אל פתח ציתו דצברי רעות, וממילא לא יבא להסיתו לדבר איסור. (ועיין עוד לעיל צפרשת שמיני עכ"פ ולהבדיל צין הקודש צין החול).

החטא. וראה באור ישראל (אגרת ב וד) שכתב שהחכמה העולמית צצרכת לעמידה בניסיונות.

במו שמצינו ביוסף הצדיק, שמיאן לאשת פוטיפר מפני כמה וכמה סיבות, כפי שמוזכר בחז"ל (ב"ר פו, ה). הסיבה הראשונה שלו היתה: למוד הקב"ה להיות בחר מאהובי בית אבא להיות לעולה, ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן. דבר אחר: למוד הקב"ה להיות נגלה על אהבי בית אבא בלילה, ושמא יגלה עלי הקב"ה וימצא אותי טמא, ואחרי זה הוסיף ואמר לה: מתירא אני, ומה אדם הראשון על מצווה קלה נצטווה ועבר ונטרד מגן עדן, זו שהיא עברה חמורה על אחת כמה וכמה. ולבסוף אמר לה: מתירא אני מאבא שבארץ כנען, ומתירא אני מאדוני, ע"ש אריכות כל הדברים.

ותמוזה מדוע הוצרך יוסף להאריך בדיבור עם ארורה זו, ולהסביר לה עד כמה * הוא חושש מן החטא. היה צריך להגיד לה את האמת הפשוטה שזה אסור, ומתירא מעונשו של הקב"ה, ולשם מה הוסיף אחרי זה ואמר מתירא אני מאבא ומאדוני.

ועוד תמוזה, מדוע התחיל לנמק למה הוא ממאן לחטוא משום החשש שהוא יפסל מלהיות קרבן עולה, או שמא יגלה עליו הקב"ה וימצא טמא. היה לו לומר בבהירות ובצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שהוא ממאן מפני שזו עברה חמורה של גילוי עריות, שכל באי עולם הוזהרו והצטוו עליה.

אכן, כאמור, בעידנא דיצר הרע לית דמדבר ליצר הטוב, ובשעה שהניסיון מתגבר אי אפשר לעמוד בניסיון ולנצח את היצר הרע מפני סיבות ונימוקים שהדבר אסור ושזו עברה חמורה, ויש על כך עונש מן השמיים. כל הדברים הללו אינם משפיעים על האדם ועל יצרו הרע שמתגבר עליו בשעת הניסיון.

בשעת הניסיון צריך לחשב חשבונו של עולם, ולהשתמש בנימוקים גשמיים ושכליים שגם היצר הרע מבין, כמו הטענה שטען יוסף שיפסיד בכך את מעלתו בעולה, ואת מה שהקב"ה יתגלה עליו, או להזכיר שהוא מתירא מפני אביו שבארץ כנען ומפני אדוניו, וגם כשהזכיר את העברה עצמה, לא השתמש

בה בנימוק עצמי, אלא משום שהוא מתירא מפני העונש בקל וחומר מעונשו של אדם הראשון.

דרך זו במלחמת היצר ובעמידה בניסיון, לימדונו חז"ל באומרם בואו חשבון - באו ונחשב חשבוננו של עולם, שיש שתי דרכים לעמוד בניסיון.

הדרך הראשונה והיא המצויה בשעת הניסיון, לחשוב חשבוננו של עולם, לסלק את הניסיון מצד חשבוננו של עולם, דהיינו בנימוקים גשמיים וסיבות הגיוניות, יען כי בעידנא דיצר הרע לית דמדבר ליה ליצר הטוב.

והדרך השניה היא, לחשב הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. שפעמים הדרך לעמידה בניסיון היא על ידי התגברות היראה.

לעבדך באמת חקת

שיתבונן האדם ברום מעלתו

הרמח"ל בספר עץ החיים מבאר את החשבון שעל האדם לחשוב: "מה הוא, ולמה בא לעולם, או מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקב"ה, ומה יהיה סוף ענייניו".

נבאר את החשבון הראשון שכתב הרמח"ל, שיתבונן האדם "מה הוא". ישנה מצווה בתורה (דברים יד) "בנים אתם לה' אלוקיכם לא תגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת".

22

23

20

24

21

25

שרגא

פרשת חוקת

דעת

קב

ונראה שבדקדוק לשונם טמנו חז"ל דרך בעבודת ה' ובעמידה בניסיון.

הדרך הרגילה לעמוד בניסיון היא על ידי הגברת היראה והפחד מעונשי שמים ומחפגם שנעשה על ידי העברה בנפש האדם, אך יש פעמים שבשעת הניסיון קשה להתגבר על ידי מחשבת יראה ומוסר, כי בעידנא דאיכא יצר הרע לית דמדבר ליה אין מי שנוצר ביצר הטוב (נדרים דף לב ע"ב).

לכן במקרה זה, העצה היעוצה לעמוד בניסיון, היא מצד מחשבות העולם הזה, שהאדם יעורר את עצמו שלא כדאי לו אף מבחינה גשמית להכשל בחטא, שאם הוא יחטא עלול להפסיד את מקומו, את מעמדו וכדומה, וזה כתרטיס בפני

מבאר רש"י שם, שכיון שאתם בניו של מקום, ראוי לכם להיות נאים ולא גדודים וכרוכים.

אומר על כך הגאון ר' אהרן קוטלר, שכשכתבה תורה "בנים אתם לה' אלוקיכם", אין זו מליצה בעלמא אלא יחוסו האמיתי של כל בן ישראל - יחוס המחייב הנהגה אשר מתאימה לבנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה (אפשר להביא לכך דוגמה ממשפחת המלוכה באנגליה, שמפקידיה להתנהל בגינונים של נכבדות ונמונות מהתנהגות זולה כפשוטי העם). ודברים ק"ו: אם יחוס זה מחייב להיות נאה ולא גדוד ומקורה, כ"ש שזה מחייב להיות רחוק מפגמים רוחניים, ומעניינים המגוינים בעצמותם.

"וחייב אדם להתבונן ולהכיר בחשיבותו העצומה, כי הכרת חשיבותו הוא גורם גדול ועיקרי לתיקון המעשים - יותר מכל, שהרי מצד הכרת חשיבותו, לעולם יחשוב בדעתו אם פעולה זו ראויה והגונה לו, וימנע מכל מעשה והתנהגות שאינה לפי כבוד חשיבותו, שהרי בנים אתם לה' אלוקיכם, וראוין לכם להיות נאים" (לשון הגאון ר' אהרן קוטלר).

יודוע שהסבא מסלבודקא השתית את דרכו החינוכית על יסוד זה של גדלות האדם, שהכרתו של האדם בגודל חשיבותו, תביא אותו לבחון את מעשיו שיהיו מתאימים לרום ערכו.

ובאמת, מי שאינו יודע את רום ערכו הוא משול לעשיר שאינו יודע מעשרו, וחי כל ימיו כעני גמור מבלי שתהיה לו תועלת כלשהיא מעושרו. רבינו יונה אומר בספר שערי העבודה, שהפתח הראשון בעבודת ה' הוא שהאדם ידע את חשיבותו.

27 שיחות מאמר כח מוסר ק"ז

וכך הוא דרכו של היצר הרע במלחמתו עם האדם, בתחילה הוא משתדל להשפילו בתחומי ההיתר, וכשהדבר עולה בידו, הרי האדם ברשותו להכשילו בכל דבר חטא ועון. העבודה המוטלת על האדם היא להתעלות ולהיות נכבד וחשוב, וע"י כך הוא נשמר מן החטא, שמכיון שהוא מכיר במעלתו וחשיבותו הגדולה, הרי הוא נמנע מלחטוא כדי שלא ירד ממדרגתו. ועוד שמירה יש בזה, שהרבה עבירות כרוכות בבזיון להעובר עליהן, ואם יהיו הרגשת הנכבדות והחשיבות מושרשים בקרבו, ימנע על ידם מלהכשל בחטא, מחמת הבזיון שבדבר.

28 5 ימים

סיחון: כלי למימוש תוכנית ה' התורה מספרת, שסיחון לחם במלך מואב, וניקח את כל ארצו מידו" (שם, כו). נמצא שכאשר כבשו בני ישראל את ארץ סיחון, כבשו בכך גם את השטח שהיה שייך בעבר למואב. ואם תאמר: מדוע טורחת התורה, לספר לנו פרטים חסרי-משמעות שכאלה מן העבר? הלא מן הסתם היו בין עמי-קדם מלחמות רבות שכאלה, וברור שאין תורתנו הקדושה אמורה לספר עליהן.

עונים חז"ל, שמידע זה בא ללמד, ש"עמום ומואב טהרו בסיחון" (גיט' לח). שכן ישראל נצטוו: "אל תצר את מואב" (דבר' ב, ט), ולכן נאסרו להילחם בו ולרשת את ארצו. אך מה יהא על נחלת שבט ראובן, המצויה בתחום מואב? אם אסור להילחם במואב, כיצד יגיע חלק זה משטחה לידי ישראל? ענין הערה בעמוד רפ"ה) - לכן גלגל ה', שסיחון יכבוש את אדמת מואב; ומאחר וגוי קונה בחזקה, הפכה מואב כעת לארץ סיחון, ובסיחון לא נאסרו להילחם. ואז, סיבב ה' שסיחון יאסור על ישראל לעבור בארצו, ואף יצא לקראתם למלחמה - וכך כבשו מידו את ארץ מואב, שג'תיווכו", "נטהרה" ונעשתה ראויה להם.

הבה ננסה לתאר, אלו מחשבות התרצצו במוחו של סיחון, בכל אותן שנים מאז שניצח את מלך מואב, ועד שהוכה בידי ישראל. סיחון היה ודאי בטוח, שכוחו ועוצם-ידו עשה לו את החיל הזה. שהניצחון המזהיר על מואב, הושג הודות לאימונים היסודיים והתמרונים המתקדמים שצבאו ביצע. נכון שגם קללת בלעם ואביו סייעה מעט - אבל רוחניות ללא השתדלות מעשית אינה

יעלה כידוע, כך שאין ספק שתוכנית ההתקפה המבריקה של המטכ"ל שלו, היא-היא שהכריעה את הקרב. יתכן אף, שמפיקי אותה מלחמה, נלמדו בבתי-ספר לפיקוד ומטה שפצבאות העמים; פרשנים צבאיים גמרו את ההלל על חיל סיחון, וסיחון עצמו הדגיש בכל ראיון את ההקרבה של לוחמיו, שהיא פרי מערכת החינוך האמורית המעולה, המתוכנת לאהבת מולדת, וכו' וכו'.

תגובת התורה: לא דובים ולא יער! החילים, המטכ"ל, ההקרבה והמתחכים - כולם היו כלי-משחק בידי מלכו של עולם. הסיבה היחידה, שפגינה הצליח סיחון לנצח את מואב היתה זו: כדי שישראל יכבשו מידו את ארץ מואב, ובכך ימומש רצון ה', להנחיל את עבר הירדן המזרחי לישראל.

30

החשבון האמיתי

קצת מובן, עד כמה מתאימה דרשת חז"ל למסופר בפסוקים:

האדם, עורך תמיד את החשבון קצר-הטווח, המצומצם, פסיחון מלך האמורי. במקרה הטוב, מתבונן האדם על הנעשה בעולם מבעד לעשרות השנים הקצובות לו, ועל פיהן, עולות במוחו מחשבות מפלגות ומסקנות מוטעות. לכן מכריזה התורה: בואו חשבון! בואו וחשב חשבוננו של עולם; את החשבון ארוך-הטווח של קורא הדורות מראש (שש"ע מא, ז). הבה נחשב את החשבון האמיתי, כדי שלא נטעה ונחיה בעולם דמיוני, פסיחון.

ומהו החשבון האמיתי, "חשבוננו של עולם"? - אמרו חז"ל: "הפסד מצווה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה". חשבון המצוות והעברות, הוא השיקול הנצחי! רק בעזרתו "תפנה" בעולם-הזה, "ותכונן" לעולם-הבא. ומאידיך, אם תשים עצמך פְּעִיר זה, ההולך אחר סִיחָה נאה; אם תתיר ללבך להסיח דעת משיקול אמיתי יחיד זה - הרי מחשבותיך, שוות לדמיונותי של סיחון. לאותן מחשבות שחשב במשך שנים, אודות הסיבות להצלחתו הצבאית הכבירה - עד שהסיר ה' את הלוט מעל מהלכיו בעולם, והתברר שאותן מחשבות לא היו אלא דמיון חולף.

אחבר מבקש ממך טובה. נכון שקשה לך להיענות לבקשתו, ובעצם תכננת לעשות דבר-מה אחר - אך זכור את השיקול האמיתי; הקושי שלך - הוא בר-חלוף, דמיוני; ואילו גמילות-חסד - היא "חשבוננו של עולם"! לפניך שתי מערכות של חשיבה, של הסתכלות על המציאות, והן מקבילות זו-לזו: האחת נראית לך מציאותית יותר, אך דווקא היא בת-חלוף; והאחרת - נטועה בנצח. תן לבך, לבחור פְּמַסְלוֹל הנצח. המאמץ שתשקיע כדי לסייע

לחבר, לפרק זמן קצר - יוסיף לנצח למאונך בחשבוננו של עולם. תמורת החסד שתשקיע ב"חשבון", תקבל - מידה כנגד מידה - "רווחים" של חסד - אך מה עצום השוני: תמורת חסד אנושי, מוגבל ודל של דקות - תקבל חסד אלקי, עצום ואינסופי! חסד "עובר לסוחר" בכל עולם, מקופת אוצר ה'. רבי לוי-יצחק מברדיצ'ב, היה אומר על האמור בסליחות: "אנו מלאי-עוון, ואתה מלא רחמים" - "אפילו אם אני, לוי-יצחק, מלא עוון - כמה מכיל אני בסך-הכל? הרי אני כה מוגבל וקטן; אבל אתה - הרי אינסוף רחמים אתה"... אינסוף זה - נרכש במאמץ קל של בן-תמותה.

31

רבנו חיים מוולוז'ין כותב (בפירושו על מסכת אבות), שאדם צריך לחשב את חשבוננו של עולם, לא בשעה שכבר באה העבירה לידו, כי אז קרוב לודאי שיכשל במלחמתו עם היצר הרע, אלא עליו לחשוב על חשבון זה באופן תמידי, שלא בשעת העבירה, ואז ראשית זה ימנע ממנו מלהיכנס לנסיון, ואף אם יבוא לידי נסיון הוא יצליח להתגבר.

32

אוצרות סנין התורה

ומואב טהרו בסיחון" - כלומר: בני ישראל נאסרו ללחום עם עמום ומואב, אבל כאשר נלחם סיחון במלך מואב הראשון ולקח את כל ארצו מידו - קנה סיחון את כל ארץ מואב בחזקת מלחמה, ואז הכו בני ישראל את סיחון וירשו את ארצו מארנון עד יבוק.

הבה נתבונן, כשנלחם סיחון עם מלך מואב ונצחו ולקח את כל ארצו מידו, אין ספק שהוא שמח הרבה בנצחונו, ואמר לעצמו כוחי ועוצם ידי

עשה לי את החיל הזה, ונעשית מדינת מדינה גדולה עזה ורחבה בהרבה עיי נצחוני זה, אבל לא ידע כלל שכל נצחוני לא היה אלא חשבון שמימי כדי שיפול הכל בידי ישראל! ובסך הכל היה מתוודי' שיקח ממואב ואח"כ עם ישראל יקח ממנו. וזה מה שכתוב אח"כ: "על כן יאמרו המושלים באו חשבון עיר סיחון" - כלומר: עכשיו שחשבון נעשית עיר סיחון אנו יכולים לצור עליה ולכבשה, כי היא כבר ארץ סיחון ולא של מלך מואב.

ומעתה יש לנו ללמוד מכאן על הרבה דברים הנעשים בעולם, כי הנה רץ אדם וטורח הרבה אחר איזה חפץ, או בית, נחלה, שדה וכרם, ובסוף משיגו, וכן בהתאסף ראשי עם ומחליטים על דבר גדול להתעצם בו ולהביאו אליהם, או מלכיות מתגרות זו בזו והאחת מנצחת את חברתה ומכניעה תחת ידה - כולם כאחד במחשבתם כי עשו איזה דבר, ופעלו עבורם לנחול כבוד, ממון, או נפשות, ולבסוף מתגלה טעותם, כי לא היו הם אלא שלוחי מרום לדעתם או שלא לדעתם, לקבל שכר או להפרע מהם - ותו לא!

אומרת התורה "באו חשבון" אם רצונכם להיות מאושרים באמת, תביטו רק על חשבוננו של עולם, ולא על הצלחה ורווח זמני, כי גם סיחון היה מאושר הגדול בשעתו, אך בסופו של דבר היה ללא הצלחה כלל! כי אושר זמני הוא כלום! זאת תגלו בחשבון עיר סיחון. יש להסתכל על חשבון עולם, לא על הנאה רגעית או צער זמני!

דרשו רבותינו "בואו חשבון" - באו ונחשב חשבוננו של עולם.

שאל ה"חפץ חיים" מהו כוונת חז"ל - "חשבוננו של עולם" - מהו לשון עולם:

אלא ביאר: ידוע ש"עולם" מבטא לפעמים לשון נצחיות כמו שנאמר "הי ימלוד עולם ועד". והנה אחד מתכסיסי היצר ללכוד את האדם בתאות העולם הזה, עיי שמכניס לו הרחורים - מה לך לחשוב על העולם הבא, תסתכל רק על מה שלפניך ואל תדאג כלל על העתיד. ומה התשובה לפתוי זה? - אם היה העולם הבא מאה שנה או אלף שנים, היה עוד אפשר לחשוב להחליף בין העולמות, להנות מהעולם הזה ולהתעלם מהעולם הבא, אבל לא כן הדבר, עולם הבא הוא לעולם ועד, דבר שאין לו גבול, לא תכלית ולא סוף! ואיך נחליף עולם זמני בעולם שהוא קיים לעולם ועד. וזהו שאמרו: בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה שהוא רק לזמן מועט, נגד שכרה שהוא נצח, ושכר עבירה כנגד הפסדה שהוא נצח.

המחשה לנצחיות העוה"ב

כדי לקבל מושג מהו "עולם נצח" [עד כמה ששכל אנושי מסוגל לתפוס], כתב ה"חפץ חיים" וביתר ביאור כתב הסטיפלר זצ"ל: יצייר האדם בשכלו אילו היה

כל העולם כולו מן הארץ עד שמי השמים מלא גרגירי חול דקים [אשר שק אחד מהם מכיל הרבה מיליוני גרגירים], ובכל מליון שנה היה נחסר גרגיר אחד, אשר הזמן הנורא עד שיכלו כל הגרגירים מכל העולם אי אפשר כלל וכלל לתפוס בשכל אנושי אפילו אפס קצהו, והנה כל הזמן הארוך הזה איננו אפילו כטיפפה מן היס מול העולם הנצחי, אשר הוא כהנה וכהנה לאין שיעור וגבול!

מעתה יתבונן האדם איזה ערך יש לחיי עוה"ז, ימי שנותינו בהם שבעים שנה [אשר חלק או רובם כבר חלפן], מול חיי עולם לעד ולעולמי עד בעוה"ב, וזהו אשר יסד הפייטן "אוי לי שהחלפתי עולם עומד בעולם חולף".

ומוסיף הח"י וכותב: והנה, מה שאמרו בגמרא: "בואו ונחשב חשבוננו של עולם" הוא כפשוטו, לא נמתין עד שיקראונו לחשבון, דאז ח"ו אוי ואבוי יהיה! אלא נקדים עצמנו לחשב מעשינו, ואז יראה הקב"ה את מחשבותינו ודאגתנו שאנו מודים לו בעיקר החובות ורצוננו לפרוע, אלא שאין לנו במה לפרוע, וכבר אמרו: כל הזובח את יצרו ומתודה עליו כאילו מכבד להקב"ה בשני עולמות וכו'.

(ישם עולם" פיי"ח, "חיי עולם" ח"ב פ"ה)

ונחשוב חשבוננו של עולם, שכר מצוה כנגד הפסדה וכו'". לכאורה אין כל קשר בין פשוטו של מקרא, העוסק במלחמה שבין מואב לסיחון, לבין דרשת חז"ל שדרשוהו על חשבון הנפש. במחשבה שניה ניתן לומר, שממלחמת סיחון ניתן לשאוב השראה גם לגבי "חשבוננו של עולם".

לשם מה יש צורך בחשבון הנפש? מדוע אי אפשר לסמוך על ההרגל שהורגל אדם מנעוריו בקיום התורה והמצוות, שיעשה את שלו?

רבנו הרמח"ל מסביר בדרך משל: אנשי עסקים מקציבים זמן רב לניהול חשבונותיהם, ובאופן קבוע עוקבים אחר מצב העסק, כדי שיוכלו לשקול את צעדיהם בצורה נכונה; ריבוי הפעולות השונות הקיימות בעסק גדול אינו מאפשר לראות את המצב בצורה נכונה, אלא בעזרת חשבון כולל ומעמיק. לדוגמה: מצב העסק נראה לפעמים מצוין, משום שמצב המכירות הוא בכי טוב, אך אם חישוב העלויות והאשראי מוטעה, יעמוד העסק תוך זמן קצר בפני פשיטת רגל.

במצב דומה, הוא אומר, נמצא גם האדם. מי שחי ללא חשבון הנפש עלול כמעט בודאות לרמות את עצמו. הוא יתן ליצרן לצייר לו תמונה וורודה על מצבו הרוחני, בעוד שהמצב האמיתי הוא רחוק מזה. יצרו של אדם מראה לו את הטוב ואת היפה שהוא עושה בחיים, בעוד שהוא מתעלם לחלוטין מן היעד שנקבע לו, ומגודל המרחק בין מה שהוא עושה לבין מה שהוא חייב לעשות. דומה הוא לאדם שחובותיו מסתכמים במיליונים, והוא מתפאר בכך שכבר הצליח לשלם אלפים... "תשת חושך ויהי לילה - זה העולם הזה שדומה ללילה".

כיצד זה קורה, שאנשים רבים כל כך חיים ללא חשבון, דבר שלכאורה ההגיון מחייב אותם?

ברור, שאילו היה חייב כל אדם להופיע אישית בפני השופט פעם בחודש או פעם בשנה לבדיקת פנקסיו, כדי לקבל אישור על המשך חייו, בריאותו וממונו, היה כל אחד דואג לנהל חשבון מדוייק. אך המציאות היא הפוכה מזו. הטבע שולט בבריאה, וחוקי הטבע אומרים: כל עוד שאין שינוי, הכל נשאר כפי שהיה. כל עוד שלא יכרתו את העץ, הוא ימשיך לעמוד כאן ולגדול. כל עוד שלא תהיה רעידת אדמה, ימשיך הבית לעמוד על תילו. ממילא, אומר לעצמו האדם, אם הקב"ה בעצמו ייסד את הטבע בצורה זו שהוא הולך במהלכו ללא שינוי, מה יש לי לדאוג? אם אני בריא, "חזקה" שאשאר בריא... אם אני עשיר, מהיכי תיתי יתחפך הגלגל; על בורא העולם אפשר לסמוך...

שוכחים אנו דבר אחד: אין צורך לשנות את הטבע כדי להביא לשינוי המצב. גלגלי הבריאה בנויים בצורה כזאת, שאותו טבע "בלתי משתנה" - הוא עצמו יחולל את השינוי. כשחברה גדולה נמצאת בשיא ההצלחה, קשה להעלות על הדעת שהיא תיפול; אבל לאחר מעשה מתברר שהנפילה מובנת מאליה, שהיא בעצם היתה צפויה מראש, שלא היה יתכן אחרת...

הדוגמה הטובה ביותר לכך היא אותה מלחמה שבה ניצח סיחון את מואב.

האם היה למואב סיבה כלשהי לחשוש שיפלו בידי בני ישראל? הם היו בטוחים בכך שלא נשקפת להם כל סכנה. לא היתה זו סתם אשליה; למואב היתה הבטחה מפורשת מהקב"ה בעצמו, שאמר למשה "אל תצר את מואב"! האם יש לך בטחון חזק מזה?

אך לא היא. בני ישראל אכן קיימו את הצו, הם לא נלחמו ולא צרו על מואב, ומכל מקום נפל מואב בידי עם ישראל. "כי אש יצא מחשבון, להבה מקרית סיחון"! ארץ מואב עברה "טיהור", היא נכבשה על ידי סיחון, ובכך נסללה הדרך לבני ישראל לקבל אותה. עכשיו למדו לדעת, שאין עצה ואין תבונה כנגד ה', אין לאף אחד על מה לסמוך, ואין מנוס מן המסקנה: "בואו חשבון"!

(עיי' אחל יעקב)

39 ו נפילת

עבודת עצמית...

ואם תתמה: איך יתכן שלא חישבנו עד כה, חשבון גורלי ופשוט זה של חיינו? - עונה ה"מסילת ישרים" (פ"ב): כי יצרנו הרע יודע, שאם אך נעצור לרגע ונתבונן בחישובים - נגיע וזאי למסקנה הנכונה! ידע בדיוק היכן להשקיע את זמננו וכוחנו, ולמה לתת את הבכורה בחיינו. לכן, הוא מרכז את כל מאמציו, לבל ישב חלילה ונחשב! זהו פחדו הנורא ביותר! בדיוק כפי שפרעה חשש, שאם יהיה לישראל פנאי להתבונן ירע מצבו, ולכן ציווה: "תקבד העבדה על האנשים" (שמות ה, ט) - להעסיקם כל היום בליקוט קש ותבן, לבל יהיה בהם כוח נפשי וגופני להרהר בערב בדבר-מה - בדיוק בדרך זו נוקט היצר-הרע. "כי איש מלחמה הוא" - אומר הרמח"ל - "ומלומד בערמימות, ואי-אפשר להימלט ממנו אלא בחכמה רבה". ואכן, היצר-הרע ממשיך לנקוט בעורמה, ובהתאם לאופי עולמנו, נעשית

עבודתו פיוס בתחכום רב: במקום נוגש מצרי בעל שוט, במקום דרבון נוסח "הנדחים בארץ מצרים" - מצרים של עבודת - הוא פועל היום בשיטת "האבדים בארץ אשור" (ישעי כז, יג): זוהי חברתנו, העמלה ללא הפוגה להשגת אושר. במקום מגלג המדרבן מבחוץ - מצליף באדם מגלב פנימי המזרז אותו ללקט "קש ותבן" שיעשוהו מאושר: ליקוט אמצעים ומכשירים במטרה "ליעל" את חייו. וכאשר מתפנה זמן הודות למכשירים אלה, והאדם יכול סוף-סוף ללמוד ולהשכיל, להרהר בחייו, לעזור לרעהו, וכדומה - יושב הוא באותן "שעות הפנאי", וממציא מכשיר נוסף - "קש ותבן" חדש - שיבדר ויעסיק אותו באותן שעות.

הני אומר: במקום "להעסיק" נוגש מצרי פביעולם העתיקי, מגיע כיום היצר לתוצאות זהות, בשיטת "עשה זאת בעצמך"... שיטה חדשה, אך בעלת מטרה ועיקרון-פעולה שווים: השכחת חשבוננו האמיתי של עולם, באמצעות עבודה יזומה ואינסופית; מילוי מכסת "הקש והתבן", ל"בנייה" - שסופה

להיבלע בתהום (למה נקרא שמן פיתום ורעמסס? - שכל שהיו ישראל בונים היה שוקע ונבלע בפי-תהום, ומתרוסס [מתרסק] - סוטה יא.).

ומביא שם הרמח"ל את דברי הנביא, המטיב לתאר מצב זה: "אין איש נחם על רעתו לאמר: מה עשיתי..." מפני ש"פלה שב פמרוצתם, פסוס שוטף פמלחמה" (ירמ' ה, ו). הדימוי הזה כל כך מדוייק: פסוס-מלחמה המסתעף בדהרה בראש החזית, שבאותם רגעים אין כל אפשרות שיעצור! הרי כל הפותקפה תישבר! הוא שועט קדימה ומתעלם מסכנת-החיים הצפויה לו, למרות שגם ניצחון בקרב - לא יביא לסוס כל תועלת... כך נדמה לאדם שעליו להסתער עד יומו האחרון, במערכה שיצרו מצליח לשכנע אותו בקיומה.

ומעתה: כיצד יוכל אדם להיחלץ מן השחרור הנורא? מהי העצה, שכלל לא יגיע למצב זה: - עונה הרמח"ל (שם): עליו לקבוע לעצמו זמן בכל יום, בו ישב ויהרהר בחשבון האמיתי של העולם, "פסוחרים הגדולים, אשר יפלטו תמיד כל עסקיהם, למען לא יתקלקלו". הלא עבור החישובים החולפים של העולם-הזה, אנו מעסיקים מנהל-חשבונות, חשב, ויועץ; עושים מאזן-שבועי, בודקים, משווים ומייעלים - ודאי אם-כן, שבעבודתו המרכזית של האדם בעולם, שהיא תיקון עצמו ומעשיו, חובה עליו לקבוע זמן לבדיקת העבר, ולתכנון העתיד.

שפר שיערי פרשת חוקת חיים

ה'תשנ"ג

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון. (כא, כז)

ידועים דברי חז"ל (בבא בתרא עה, ב): בואו ונחשוב חשבוננו של עולם וכו' תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין. וראוי להתבונן בשורש דברים אלו.

העולם מחולק לשני סוגי אנשים, חושבים ושאינם חושבים. רובא דעלמא רצים כסוס במרוצת החיים "ואין להם זמן" לחשוב. אין הם יודעים לאן הם רצים, ואין הם מתבוננים במטרת חייהם. ויתירה מזו, אין הם מכירים בצורך לחשוב, והדבר תמוה מאד, כיצד יכול אדם לחיות שבעים שמונים שנה ולא לחשוב על החיים ברצינות, ואפילו פעם אחת.

כאן גילו לנו חז"ל את הסוד, רק המושלים ביצרים יכולים לומר בואו חשבון, ומי שאינו מושל ביצרו לא מסוגל לחשב חשבוננו של עולם. והענין בזה, שעיקר מלחמת היצה"ר היא להרדים את האדם בתרדמת הזמן, ולדמות בעיניו את כל העולם כולו כמישור, שאין בו מכשולות כלל, (כי בו ברגע שהאדם מתחיל לחשוב מיד יראה כמה סכנות ניצבות לפניו), ועצם החשיבה היא נצחון (גדול!) על היצר הרע, ולזאת לא יגיע האדם אלא על ידי נצחון (לפחות פעם אחת) על יצרו.

אכאשר זוכה האדם לעשות חשבון נפשו פעם אחת הרי שיוצאת ממנו אש גדולה של התלהבות ששורפת את עיקר כוחו של היצר. לא בין זאת אלא אדם שזכה לחשוב חשבוננו של עולם.

poverty and wealth; the educated, knowledgeable holder of a degree in business or finance from a prestigious university can serve as a petty clerk for an illiterate millionaire who signs his name with his thumb.

This is Pharaoh's tactic in modern form: confuse the people, keep them busy, inundate them with "problems" and "issues" and thousands of bits of useless information until there is no room and no energy for anything which really matters. Today the newspapers alone are enough to keep us occupied full time. Every stripe and shade of opinion has its own publication, and - so it seems - one must be fluent in them all. The result? Our heads are bursting with thousands of details which we do not need.

43 But today, the average mind is so hopelessly cluttered with an endless flow of meaningless information and so-called problems that we cannot even come close to their achievements. There is simply no room! Even if the clutter is neutral, not flagrantly bad or negative, it is useless nonsense nonetheless, and it is taking up precious, irreplaceable energy, space, and time.

44 Torah Too

It is important to understand that this pitfall does not necessarily involve distractions and occupations which are overtly negative. It may also present itself as a flurry of busyness which dulls our senses and effectively keeps us from any sort of deep, constructive thinking. This can be true even of a student learning Torah in a yeshivah all day. Even he, the yeshivah bahur, may not know what it is he is doing. He does not address such questions as, "Where am I going and what will become of me? Could I, should I, be doing better? Perhaps I should switch study partners, or make other changes?" He does not quite know why he is learning, or what it is that Hashem expects of him. He does not consider whether he is learning for the right reasons, or with the right intentions and goals.

Our yeshivah bahur does not think these issues through, because he has no time to think at all. There is material to be covered and a pace to be maintained. He has to keep up. There is a lecture to attend in the morning, and then a review session, and then he has to prepare a presentation for his study group, and on and on and on... But he is making a mistake. Rabbi Hayyim of Volozhin tells us in Nefesh HaHayyim (Shaar Dalet, chapter 7) that one may

interrupt one's learning periodically to learn mussar, works of Jewish ethics and character training. This type of study helps us set our sights and clarify what we are doing and where we are going.

Why is it that such crucial matters are pushed aside?

There is one basic answer.

An Old Fool?

The constant urge to keep moving is the nonstop work of the yetzer hara. As the Ramhal explains later on, our Sages tell us that we must make a personal accounting before going to sleep every night, and think back on the day which passed. On a regular basis, we must consider whether our actions on any given day were right or wrong, appropriate or inappropriate. For example, did we offend anyone? Did we cause others a loss of any kind? Without this type of critical review, we will never be able to take control of our lives. This was precisely Pharaoh's plan: to make the workload heavy upon the people, and leave them no space at all to consider or develop a plan against him, and to disturb their hearts and minds from any reflection, by means of the ceaseless workload. Why? Because this is exactly

וארבע שעות ביממה - בלי הרף, פחדו מה'169. בכל מעשה, בכל מחשבה, בכל הרהור, בכל תנועת אצבע, הם היו במתח רוחני כביר האם זה מתאים. ועל כל דבר יצטרכו לתת דין וחשבון. כמו שהחפץ חיים היה אומר - וזו היתה ההתעוררות המוסרית הכי גדולה שהיו שומעים מהחפץ חיים - שבן אדם יצטרך אחרי מאה ועשרים שנה להתראות עוד פעם עם כל הימים שלו, ועם כל השנים שלו, ועם כל הרגעים שלו, ועם כל השניות.

בן אדם חושב, שאם הוא דיבר או חשב משהו או עשה משהו, הוא כן עשה הוא לא עשה, מעשה טוב או מעשה לא טוב - שזה הולך לאיבוד. צריך לדעת ששום דבר לא הולך לאיבוד! כמו המצלמות, היום כבר יש מצלמות עם תאריך - מביאים לך תמונה וכתוב שם תאריך, ואפילו שעה, ואי אפשר להכחיש. אם דופק מישהו בדלת וקיבלתי אותו יפה - יש תמונה, ואם ח"ו לא היתה לי סבלנות אליו, ולא דברתי אליו יפה, או שלא דברתי יפה אל ההורים - ההורים שאלו אותי לאיפה אני הולך ולא ענית יפה, יש תמונות. מהכל יש תמונות. וגם הקלטות. ובן אדם יצטרך להתראות עם הכל עוד פעם.

מי שחי עם כזה "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" בכל פעולה ופעולה, המילה שמסתובבת לו בראש הכי הרבה זו המילה "חשבון" - "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון". ממילא, אצל חז"ל הקדושים המילה שתפסה הכי הרבה מקום זה "חשבון", וברגע שהם פתחו את החומש ואמרו "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון", על אף שה"חשבון" הזה זה עיר סיחון, אבל המילה "חשבון" הזכירה להם מיד בואו ונחשב חשבוננו של עולם170.

48 ואיתא בגמרא ב"ב על הפסוק על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, כי אש יצאה מחשבון, תצא אש מחשבון ותאכל את שאינם מחשבים, חייבים לעשות חשבון, וחסרון החשבון הוא אש האוכלת את בעליה, חסרון בתורתו ובשלמותו, עולם בפני עצמו איבד האדם הזה, אין כל עצה לזכות בשלמות בלי קיום החיוב של בואו חשבון. (אור יחזקאל).

קבב חכמת חקת המצפון

"חשבוננו של עולם" - מבאר החפץ חיים, שהחשבון שבפניו ניצב האדם אינו על מספר שנים אלא על עתיד חיי הנצח שלו.

ויש שביארו, ש'חשבוננו של עולם' פירושו שהחשבון הוא על גורלו של העולם כולו. מעשיו של האדם עלולים להכריע לא רק את גורלו שלו, אלא את גורל העולם כולו, לכך זכות או חלילה להיפך. וכדברי חז"ל (קדושין דף מ"ב) ש"לעולם יראה אדם את עצמו ואת העולם כולו, חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת העולם כולו לכך זכות, עבר עבירה אחת, אוי לו, שהכריע עצמו ואת העולם כולו לכך חובה".

המבדק וכיצד אפשר לבדוק, אם אדם אכן מחשב חשבוננו של עולם? כיצד יאדע אם אני ב'כיוון הנכון', או שמא קרוב אני לחזון התעתועים של סיחון? * - כפי מידת חיבוב המצוות. האופן שבו אדם מחזר אחר המצוות, הוא העדות למידת תשומת-הלב שהוא מקדיש לחשבוננו של עולם. אם הוא מבקש להיפטר מעשיית מצווה בתירוץ כלשהו; אם הוא שמח שמישהו עשה אותה במקומו - אות הוא, שאינו מחשב כראוי "הפסד מצווה כנגד שכרה". כי מי אינו מוכן להוסיף סכום גדול לחשבוננו, במאמץ מזערי? הנה חז"ל משבחים כל כך את עניית ה"אמן", ו"אמן יהא שמיה רבא", במיוחד. הגמרא ב"סוטה" (מט.) אומרת, שהעולם עומד על "אמן יהא שמיה רבא" שאחר לימוד תורה! במסכת "שבת" (ק"ט.) אמרו, שכל העונה אמן בכל כוחו - היינו, בכל כוונתו (רש"י שם) ונקול רם (תוד"ה: כל, שם) - קורעין לו גור-דינו; וכן פותחים לו שערי גן-עדן, שנאמר "פתחו שערים ויבא גוי צדיק, שמר אַמְנִים" (ישעי כו, ב) - אֵל תִּקְרֵי: "שִׁמְר אַמְנִים", אלא:

שאוברים אַמְנִים. ואיך נסביר, שלמרות רווח נפלא זה המובטח לנו, אנו אוברים "אמן" - וכמעט נרדמים...? כיצד מרשה אדם לעצמו, להפסיד את השכר העצום המובטח לעונה בכל כוחו?! הרי בגמרא יש דעה (שאינו הלכה כמותה - ברכי כ"א.) שאפילו באמצע תפילת שמונה-עשרה, ואפילו באמצע מועשה-מרכבה (ו!), יש להפסיק כדי לענות "אמן יהא שמיה רבא מברך"! ממש בהבל-פה, בתנועה קלה, בְּזִיק של עֲרֻנוֹת - נִיתָן לקיים מצוות מלאך החופץ, ולהשתכר לנצח-נצחים.

ודעת וחכמה בשאלו אשר אתה הולך שם, בפשטות מבינים שכל עיקרו של חשבון הוא אמצעי לשיפור המעשה, האדם צריך לחשב דרכיו ועי"ז יזכה לחיובו, היכולת לחישוב הדרכים היא אחת ממתנות שמים שניתנו לאדם, ככלי למצב הבחירה של טוב ורע שהאדם נמצא בו, ואם יעשה האדם את המעשה הטוב בלי חשבון אזי חשך לו עמל נפשי בלבד, אולם התוצאה דומה למי שעשה המעשה הטוב מתוך חשבון, כך מבינים.

ולפי זה צריך להבין מה האזהרה לאדם כי אין חשבון בשאלו אשר הוא הולך שמה, הרי אין צורך שם בחשבון, שהרי אין שם מעשה כפי שמדגיש המאמר קודם לכן, אמנם כל השאלה נובעת מכך שאין אנו מבינים כראוי מהו החשבון, אלא החשבון בעצמו הוא מעשה תכליתי מצד עצמו, חשבון הנפש הוא עולם בפני עצמו שצריך כל אחד לזכות בו, תובעים מהאדם בדין שמים לא רק על המעשה הרע, אלא גם על חוסר החשבון.

* או לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה, דין על המעשים, ותוכחה על חסרון התוכחה של האדם כלפי עצמו, ועיין בעיקר הראשון של התשובה לר"י שחייב אדם להתחרט, מה עשיתי איך לא היה פחד אלהים לנגד עיני, ז"א לא חשבתי עם עצמי שלא להכנס למצב של חטא, וכיצד לא נזהרתי לאחר שנכנסתי למצב זה, איך הייתי על הנפש היקרה אכזרי, ומונה ר"י חשבון על חשבון, לא מועילה חרטה רק על המעשה מה עשיתי, אלא מחוייבים להתחרט על חוסר החשבון.